

ԶԱՎԵՆ ՍՄԲԱՏՅԱՆ

իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Սույն գիտական հոդվածում հեղինակն անդրադարձել է վարչական պատասխանատվության հասկացությանը, իրավական բնույթին, առանձնահատկություններին և իրավական համակարգում դրա տեղին՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության ինքնուրույն տեսակ: Վերլուծվել են վարչական պատասխանատվության տեսական հիմքերը, դրա հարաբերակցությունն իրավաբանական պատասխանատվության այլ տեսակների հետ, ինչպես նաև ներկայացվել են վարչական պատասխանատվության էության, նպատակների, հատկանիշների և կիրառման առանձնահատկությունների վերաբերյալ գիտական մոտեցումները: Հատուկ ուշադրություն է դարձվել վարչական պատասխանատվության՝ որպես պետական հարկադրանքի միջոցի նշանակությանը, վարչական իրավախախտման հետ դրա պատճառահետևանքային կապին և իրավասու մարմինների կողմից դրա կիրառման իրավական հիմքերին:

Միաժամանակ ընդգծվում է, որ վարչական պատասխանատվությունը ոչ միայն իրավախախտման իրավական հետևանքն է, այլև հանրային կարգի, օրինականության և պետական կառավարման արդյունավետության ապահովման կարևոր իրավական գործիք: Հոդվածում հիմնավորվում է վարչական պատասխանատվության հեղինակային սահմանումը՝ հաշվի առնելով դրա միջոցառման բնույթը, նորմատիվ հիմքերը, կիրառման առանձնահատկությունները և իրավական պատասխանատվության համակարգում զբաղեցրած առանձնահատուկ տեղը:

Հիմնարարներ՝ վարչական պատասխանատվություն, վարչական իրավախախտում, իրավաբանական պատասխանատվություն, պետական հարկադրանք, վարչական տույժ, զանցանք:

Ներածություն

Վարչական պատասխանատվությունը ժամանակակից իրավական պետության կարևորագույն ինստիտուտներից է, որի միջոցով պետությունն իրականացնում է իրավական կարգուկանոնի պահպանման, հանրային հարաբերությունների պաշտպանության և իրավախախտումների կանխարգելման իր գործառնությունները: Որպես իրավաբանական պատասխանատվության ինքնուրույն տեսակ՝ վարչական պատասխանատվությունը միավորում է ինչպես պետական հարկադրանքի, այնպես էլ իրավական դատարարական և կանխարգելման տարրերը՝ նպաստելով օրինականության, հասարակական կարգի և պետական կառավարման արդյունավետության ապահովմանը: Միաժամանակ վարչական պատասխանատվությունը բնութագրվում է առանձնահատուկ իրավական հիմքերով, կիրառման ընթացակարգերով և նպատակներով, որոնք այն տարբերակում են իրավաբանական պատասխանատվության մյուս տեսակներից:

Վարչական իրավունքի շարունակական զարգացումը, պետական կառավարման համակարգի կատարելագործումը և վարչական պատասխանատվության դերի ընդլայնումը պայմանավորում են վարչական պատասխանատվության ինստիտուտի գիտական ուսումնասիրության արդիականությունը: Հատկապես կարևոր նշանակություն են ձեռք բերում վարչական պատասխանատվության հասկացության, դրա իրավական բնույթի, առանձնահատկությունների, հատկանիշների և կիրառ-

ման հիմքերի վերաբերյալ միասնական տեսական մոտեցումների ձևավորումը, ինչպես նաև վարչական պատասխանատվության սահմանների հստակեցումը՝ իրավական որոշակիության և իրավակիրառ պրակտիկայի միատեսակության ապահովման նպատակով:

Հոդվածի գիտական նորույթը դրսևորվում է վարչական պատասխանատվության ինստիտուտի համալիր ուսումնասիրությամբ՝ դրա իրավական բնույթի, տեսական հիմքերի, առանձնահատկությունների և հատկանիշների համակարգային վերլուծության միջոցով: Միաժամանակ փորձ է արվում ձևավորել վարչական պատասխանատվության հեղինակային սահմանում՝ համադրելով իրավաբանական գրականությունում արտահայտված հիմնական տեսական մոտեցումները, գործող իրավական կարգավորումները և վարչական պատասխանատվության առանձնահատկությունները՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության ինքնուրույն տեսակ:

Հոդվածի նպատակն է ձևավորել առավել ընդհանուր գիտական մոտեցում վարչական պատասխանատվության հասկացության, դրա իրավական բովանդակության, դրա կիրառման հիմքերի, ինչպես նաև իրավաբանական պատասխանատվության համակարգում դրա դերի վերաբերյալ, ինչպես նաև՝ հիմնավորել դրա դերը պետական հարկադրանքի համակարգում և առաջարկել վարչական պատասխանատվության գիտականորեն հիմնավորված սահմանումը:

Հոդվածը կառուցված է մի քանի փոխկա-

պակցված մասերից: Առաջին մասում ներկայացվում են իրավաբանական պատասխանատվության ընդհանուր տեսական հիմքերը և վարչական պատասխանատվության տեղն իրավաբանական պատասխանատվության համակարգում: Երկրորդ մասում վերլուծվում են վարչական պատասխանատվության հասկացության վերաբերյալ ձևավորված գիտական մոտեցումները և դրա իրավական բնույթը: Երրորդ մասում ուսումնասիրվում են վարչական պատասխանատվության առանձնահատկությունները, հատկանիշները և կիրառման իրավական հիմքերը: Վերջին մասում ներկայացվում են կատարված վերլուծությունների արդյունքները, ձևակերպվում է վարչական պատասխանատվության հեղինակային սահմանումը և գնահատվում դրա նշանակությունը ժամանակակից վարչաիրավական կարգավորման համակարգում:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը

Սույն հետազոտության ընթացքում կիրառվել են իրավագիտական և ընդհանուր գիտական մի շարք մեթոդներ՝ ուղղված վարչական պատասխանատվության հասկացության, իրավական բնույթի, առանձնահատկությունների և հատկանիշների համալիր ուսումնասիրությանը՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության ինքնուրույն տեսակ:

Հետազոտության շրջանակներում կիրառվել է համեմատական-իրավական մեթոդը, որի օգնությամբ վերլուծվել են վարչական պատասխանատվության վերաբերյալ հայրենական և արտասահմանյան իրավագիտության ներկայացուցիչների մոտեցումները, ինչպես նաև վարչական պատասխանատվության ինստիտուտի առանձնահատկությունները՝ իրավաբանական պատասխանատվության այլ տեսակների համեմատությամբ: Համեմատական վերլուծությունը հնարավորություն է տվել բացահայտել վարչական պատասխանատվության բնորոշ գծերը, տարբերակիչ հատկանիշները և իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները:

Վերլուծության ընթացքում կիրառվել են տրամաբանական, համակարգային և վերլուծական մեթոդները, որոնց միջոցով գիտական գրականության մեջ արտահայտված տեսական դիրքորոշումները և վարչական պատասխանատվության վերաբերյալ գիտական հայեցակարգերը դիտարկվել և մեկնաբանվել են որպես միասնական իրավական համակարգի փոխկապակցված տարրեր: Միաժամանակ կիրառվել են համակարգային ընդհանրացման և սինթեզի մեթոդները, որոնց շնորհիվ հնարավոր է դարձել ձևակերպել վարչական պատասխանատվության հիմնական հատկանիշները, առանձնահատկությունները և հեղինակային սահմանումը:

Հետազոտության արդյունքներ և քննարկում

Վարչական պատասխանատվությունը ժամանակակից իրավական համակարգերում հանդես է գալիս որպես պետական հարկադրանքի կարևոր ձևերից մեկը, որը կիրառվում է վարչական իրավախախտում կատարելու դեպքում և հանդիսանում է իրավական կարգապահության ապահովման առանցքային գործիք: Այն իրավական համակարգում ունի երկակի բնույթ. մի կողմից հանդես է գալիս որպես պատժիչ մեխանիզմ, իսկ մյուս կողմից՝ որպես կանխարգելիչ և դաստիարակող միջոց, որի նպատակն է ապահովել հանրային հարաբերությունների կայունությունը և պետական կառավարման արդյունավետությունը:

Վարչական պատասխանատվության ինստիտուտն ուսումնասիրելիս անհրաժեշտ է այն դիտարկել ոչ միայն որպես իրավական հետևանք, այլև որպես վարչական իրավախախտման անմիջական արդյունք, որը պայմանավորված է իրավական նորմի խախտմամբ և այդ խախտմանը պետական իշխանության արձագանքով:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ R (91) 1 առաջարկությամբ սահմանվում է, որ ոչ մի վարչական պատժ չի կարող կիրառվել այնպիսի արարքի համար, որը կատարման պահին չի համարվել գործող կանոններին հակասող վարքագիծ¹:

Վարչական իրավախախտումը, որպես իրավական երևույթ, բնութագրվում է որպես պետական կամ հասարակական կարգի նկատմամբ ոչ մեծ հանրային վտանգավորություն ունեցող հակաիրավական արարք, որը, սակայն, բավարար հիմք է վարչական պատասխանատվություն կիրառելու համար: Այս համատեքստում վարչական պատասխանատվությունը հանդես է գալիս որպես իրավական կապ, որը ձևավորվում է իրավախախտման փաստի և պետական հարկադրանքի միջև: Այդ կապի էությունը կայանում է նրանում, որ յուրաքանչյուր վարչական իրավախախտում անխուսափելիորեն առաջացնում է իրավական հետևանք՝ վարչական տույժի կամ իրավական ներգործության այլ միջոցի կիրառման տեսքով:

Վարչական պատասխանատվության տեսական հիմքերը ձևավորվել են իրավունքի զարգացման տարբեր փուլերում: Պատմականորեն իրավական պատասխանատվության տեսակների տարանջատումը եղել է երկարատև գործընթաց, որի ընթացքում աստիճանաբար առանձնացվել են քրեական, քաղաքացիական, կարգապահական և վարչական պատասխանատվության ինստիտուտները:

Պետության գործառույթների անխափան իրականացման, ինչպես նաև հասարակական և սոցիալական անվտանգության երաշխավորման նպատակով՝ հաճախ անհրաժեշտ է կիրառել պե-

տական հարկադրանքի միջոցներ, որոնք այն միջոցներն են, որոնցով պետությունը հակազդում է հակասոցիալական դրսևորումներին և պարփակում է արատավոր դրսևորման ազդեցությունը:

Պետության տարածքում առողջ իրավական մթնոլորտի ձևավորման հիմնական գործիքն իրավաբանական պատասխանատվությունն է:

«Իրավաբանական պատասխանատվություն» հասկացությունը, ի թիվս այլնի, ընկալվում է նաև որպես իրավախախտման համար նախատեսված պետական հարկադրանքի միջոց: Իրավաբանական պատասխանատվությունն իրավախախտում կատարած անձի նկատմամբ իրավասու սուբյեկտի կողմից օրենքով սահմանված կարգով նշանակված հարկադրանքի միջոց է, որը բովանդակում է իրավախախտում կատարած անձի իրավունքների և ազատությունների սահմանափակում²:

Պրոֆեսոր Դ.Ա. Լիպինսկին համարում է, որ իրավաբանական պատասխանատվության ինստիտուտը դասվում է իրավունքի տարբեր ճյուղային ոլորտներին ծառայող պրակտիկային, իրականացնում է իրավախախտողների իրավաբանական պատասխանատվության ենթարկելու հետ կապված կարևոր դրույթների միջանցիկ կարգավորում: Միևնույն ժամանակ՝ որոշակի աստիճանով դա կարելի է ներկայացնել նաև որպես նյութական իրավունքի ինստիտուտ: Այսպես՝ դրա կարգավորման առարկա կոնֆլիկտները, բացասական (իրավախախտ) հարաբերությունները, որոնք, հանրային վտանգավորության աստիճանից կախված՝ տարբերակվում են ըստ տիպերի, սակայն նման են ըստ կարգի:

Պրոֆեսորներ Ռ. Լ. աչատուրովը և Ռ.Գ. Յագուտինն իրավաբանական պատասխանատվության կարգավորման առարկան դիտարկում են առավել լայն՝ համարելով, որ իրավաբանական պատասխանատվության ինստիտուտը կարգավորում է պետության կողմից ամրագրվող և զարգացվող, ինչպես նաև իրավախախտումներից ծագող հարաբերությունները⁴:

Իրավաբանական պատասխանատվությունն իրավախախտի նկատմամբ իրավական նորմերի սանկցիաներում նախատեսված պետական հարկադրանքի միջոցների կիրառությունն է: Իրավաբանական պատասխանատվությունը սոցիալական պատասխանատվության տարատեսակ է՝ միայն վերջինիս բնորոշ հատկանիշներով օժտված: Իրավաբանական պատասխանատվությունն իրավախախտողի նկատմամբ իրավական նորմի սանկցիայով նախատեսված անձնական, գույքային և կազմակերպական բնույթի սահմանափակումներ առաջացնող պետական հարկադրանքի միջոցների կիրառումն է⁵:

Իրավաբանական պատասխանատվության ընդհանուր բնութագրական հատկանիշները

հետևյալն են՝

- հանդիսանում է պետական կառավարման այն գործիքը, որով պետությունը հակազդում է անցանկալի վարքագծին,
- հանդիսանում է ներգործության միջոց,
- երաշխավորվում է իրավական նորմերով,
- արտահայտվում է հարկադրանքի միջոցների կիրառման ձևով,
- ուղղակի փոխկապված է պատասխանատվության ենթարկվող սուբյեկտի հետ,
- կիրառվում է նման լիազորությամբ օժտված սուբյեկտի կողմից,
- կիրառվում է որպես իրավունքի նորմերի խախտման հետևանք,
- հանգեցնում է նորմով նախատեսված անբարենպաստ հետևանքների,
- հաստատվում է միայն իրավախախտման կազմի առկայության դեպքում,
- հետապնդում է որոշակի նպատակներ և չի կարող կիրառվել ինքնանպատակ,
- նպատակով երաշխավորվող բարիքը պետք է գերակայի խախտվող շահին:

Ըստ իրավունքի ճյուղի դասակարգման՝ իրավաբանական պատասխանատվության տեսակների շարքում իր ուրույն տեղն է գրադեցնում վարչական պատասխանատվությունը:

Վարչական պատասխանատվությունը վարչական իրավունքի և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործերի վարույթի հիմնարար և համակարգաստեղծ կատեգորիաներից մեկն է:

Վարչական պատժամիջոցները, որպես հանրային իրավակիրառման գործիք, մեծ գրավչություն ունեն կարգավորող մարմինների համար, քանի որ դրանք համեմատաբար հեշտ է կիրառել և դրանք նախատեսված են այնպիսի ոչ էական խախտումների համար, որոնք չեն արդարացնում քաղաքացիական կամ քրեական պատժամիջոցների կիրառումը:

Վարչական պատասխանատվությունը, լինելով իրավական պատասխանատվության մի տեսակ, ունի իրավական պատասխանատվության բնորոշ նշանները, սակայն, բացի դրանից, այն ունի նաև միայն իրեն բնորոշ առանձնահատկություններ:

Անդրադառնալով վարչական պատասխանատվության առանձնահատկություններին՝ Ա.Պ. Շերգինը նշել է, որ վարչական պատասխանատվությունը՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության հատուկ տեսակ, ունի հետևյալ առանձնահատկությունները.

- Վարչական տույժերը կարող են պարունակվել ինչպես օրենքներում, այնպես էլ կարգավորող իրավական ակտերում: Հետևաբար՝ վարչական պատասխանատվությունն ունի իր հատուկ իրավական հիմքը:

• Վարչական մարմնի կողմից սանկցիա կիրառելու հիմքը մանր իրավախախտում կատարելն է:

• Պատասխանատվության են ենթարկվում ինչպես անհատները, այնպես էլ կոլեկտիվ խմբերը:

• Պատասխանատվությունը և ոչ իրավաչափ գործողությունները փոխկապակցված երևույթներ են, որոնք կապված են պատճառահետևանքային կապով:

Ոչ միանշանակ ընդունելով տեսաբանի կողմից վկայակոչվող առանձնահատկությունները՝ անհրաժեշտ ենք համարում արձանագրել վարչական պատասխանատվության՝ որպես իրավաբանական պատասխանատվության տեսակի, հետևյալ առանձնահատկությունները, որոնցով վարչական պատասխանատվությունը տարբերվում է պատասխանատվության այլ տեսակներից.

1. Վարչական պատասխանատվությունը կիրառվում է կոնկրետ այն իրավախախտման առնչությամբ, որը կարելի է որակել որպես զանցանք,

2. Վարչական պատասխանատվությունը կիրառվում է այն իրավիճակում, որտեղ բացառվում է ծառայողական ենթակայությունը,

3. Վարչական պատասխանատվություն կիրառող սուբյեկտների ապակենտրոնացվածությունը՝ ինչպես գործադիր իշխանության ճյուղի ներսում, այնպես էլ դրանից դուրս: Այսինքն՝ վարչական ակտը կայացվում է ինչպես տարբեր վարչական մարմինների կողմից, այնպես էլ դատարանների կողմից,

4. Վարչական պատասխանատվության միջոց կիրառվում է ոչ թե բոլոր վարչական նորմերի պաշտպանության նպատակով,

5. Վարչական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացն իրականացվում է կոնկրետ տվյալ իրավահարաբերության կարգավորման նպատակով ընդունված ընթացակարգերով,

6. Վարչական պատասխանատվությունն ունի միայն իրեն բնորոշ նպատակն ու գործառնությունները, որոնք էլ բացահայտում են դրա էությունը՝ ընդգծելով դրա առանձնահատկությունն իրավաբանական պատասխանատվության տեսակների շարքում:

Հարկ է նշել, որ չնայած ինստիտուտի կարևորությանը՝ ՀՀ գործող իրավական համակարգում բացակայում է վարչական պատասխանատվության միասնական, նորմատիվ սահմանումը, որը թույլ կտար հստակ բացահայտել դրա բովանդակությունն ու էությունն օրենսդրական մակարդակով:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի տարածական մեկնաբանման արդյունքում կարելի է արձանագրել, որ վարչական պատասխանատվությունը բնորոշվում է որպես պետական կամ հասարակական կարգի, պետու-

թյան անվտանգության ապահովման, սոցիալիստական սեփականության, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, կառավարման սահմանված կարգի դեմ ուղղված հակաիրավական, մեղավոր (դիտավորյալ կամ անգոյշ) գործողության կամ անգործության համար նախատեսվող պատասխանատվություն, որը չի կարելի որակել որպես քրեական: Ընդ որում՝ քրեական և վարչական պատասխանատվության տարբերակման մեջ հիմնականում ընկած է հենց հանրային վտանգավորությունը՝ որպես պատասխանատվության միջոցի ընտրության հիմք:

Կան այլ երկրներ, որոնցում ևս բացակայում է վարչական պատասխանատվության բուն հասկացությունը, սակայն իրավական համակարգերի համակարգային վերլուծությունն ընդհանուր պատկերացում է տալիս ինստիտուտի մասին:

Վարչական պատասխանատվության սահմանման խնդիրներն արդիական են բոլոր պետությունների համար, քանի որ այն հանդես է գալիս որպես պետական կառավարման արդյունավետ լծակ:

Անդրադառնալով վարչական պատասխանատվության հասկացությանը՝ պրոֆեսոր Գ. Դանիելյանը նշել է, որ վարչական պատասխանատվությունն իրավասու պետական մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց կողմից օրենքով սահմանված հիմքով ու կարգով վարչական իրավախախտումների համար վարչական տույժի կիրառումն է:

Մեկ այլ տեսաբան՝ պրոֆեսոր Կուտաֆինան, նշել է, որ վարչական պատասխանատվությունը վարչական իրավունքի հիմնարար և համակարգաստեղծ կատեգորիաներից մեկն է: Վարչական պատասխանատվությունն ընկած է պետության և քաղաքացու հարաբերությունների և ժամանակակից իրավական հասարակության հիմքում: Վարչական պատասխանատվությունն իրավական վարքի անհրաժեշտ խթանիչ է, նպաստում է բարոյական և իրավական պարտքի զգացողության դաստիարակմանը հասարակության և պետության կողմից:

Ըստ պրոֆեսոր Դեմիդովայի՝ վարչական պատասխանատվությունն իրավական պատասխանատվության հատուկ տեսակ է, որն արտահայտվում է վարչական իրավախախտում կատարած անձի նկատմամբ լիազորված մարմնի կամ ֆունկցիոնալ իշխանության պաշտոնատար անձի կողմից վարչական պատժի կիրառմամբ¹⁰:

Ըստ պրոֆեսոր Ն. ամանի՝ (բացասական) իրավական պատասխանատվությունը, այդ թվում՝ նաև վարչական պատասխանատվությունը դիտարկվում է որպես իրավախախտմանը պետության արձագանքման ձև (մեխանիզմ), որպես իրավախախտողի պարտականություն՝ ենթարկվելու

իրավախախտման կատարման համար պատժամիջոցով նախատեսված պետական հարկադրանքի միջոցներին, ինչպես նաև որպես իրավախախտման և այն կատարած անձի նկատմամբ բացասական պետական գնահատական և դատապարտում, որն ուղեկցվում է պատժի կիրառմամբ¹¹ :

Այսպիսով՝ վարչական պատասխանատվությունը համապատասխան իրավասությամբ օժտված մարմնի (աշխատողի)՝ վարչական իրավախախտում կատարած սուբյեկտի նկատմամբ պատշաճ սանկցիա կիրառելու կարողությունն է:

Վարչական պատասխանատվության էությունը հասկանալու համար նախ անդրադառնանք դրա հատկանիշներին:

Վարչական պատասխանատվության էությունը բացահայտելով և ամփոփելով վերը թվարկված տեսական դատողությունները և ընկալումները վարչական պատասխանատվության առանձնահատկությունների վերաբերյալ՝ կարելի է սահմանել վարչական պատասխանատվության հետևյալ հատկանիշները:

Այսպես՝

1. Վարչական պատասխանատվությունը հանդիսանում է իրավաբանական կամ իրավական պատասխանատվության տեսակ:

2. Վարչական պատասխանատվությունը կիրառվում է այդպիսի լիազորությամբ օժտված վարչական մարմնի կամ դրա պաշտոնատար անձի կողմից:

3. Վարչական պատասխանատվությունը կիրառվում է զանցանք կատարած անձանց նկատմամբ:

4. Վարչական պատասխանատվությունը կիրառվում է որպես պետական հարկադրանքի միջոց:

5. Վարչական պատասխանատվությունը պետք է ունենա հատուկ սահմանված նորմատիվային հիմք, այն համատեքստում, որ գործող օրենսդրությամբ պետք է սահմանված լինեն թե՛ արգելող (որոշակի գործողության կատարումը պարտադրող) նորմը, և թե՛ արգելող նորմը խախտելու իրավական հետևանքը:

6. Վարչական պատասխանատվությունը պետք է համարժեք լինի դրսևորված հակաիրավական վարքագծին:

Ելնելով վերոգրյալ իրավական դատողություններից և դրանք համադրելով աշխատանքով ամրագրված վարչական պատասխանատվության, որպես իրավաբանական պատասխանատվության առանձին տեսակի առանձնահատկությունների և հատկանիշների հետ՝ անհրաժեշտ է սահմանել վարչական պատասխանատվության հեղինակային սահմանումը:

Վարչական պատասխանատվության հասկացությունը սահմանելիս կարևոր է նաև, որ վարչա-

կան իրավախախտումը կարող է ճանաչվել որպես ոչ միայն վարչական իրավունքի ուղղակի նորմերի, այլև իրավունքի այլ ճյուղերի նորմերի խախտում (օրինակ՝ հողային, բնակարանային, ֆինանսական իրավունքների նորմեր): Սա նշանակում է, որ վարչական պատասխանատվության հետ կապված իրավահարաբերությունները միջոլորտային են¹²:

Միաժամանակ կարևոր է արձանագրել, որ վարչական իրավախախտման հետևանքը վարչական պատասխանատվությունն է, օրենքի չիմացությունը չի ազատում պատասխանատվությունից իրավախախտը պարտավոր է գիտակցել, որ իր վարքագծի համար իր իրավունքները կարող են սահմանափակվել կամ նրա նկատմամբ կարող է կիրառվել որոշակի պարտականություն:

Եզրակացություն

Ամփոփելով հոդվածի արդյունքները և կարևորելով ինստիտուտի միասնական իրավական ընկալումը՝ նպատակահարմար է արձանագրել հետևյալ եզրահանգումները.

1. Վարչական պատասխանատվությունը, պահպանելով իրավաբանական պատասխանատվությանը բնորոշ ընդհանուր հատկանիշները, առանձնանում է իր կիրառման սուբյեկտներով, իրավական հիմքերով, ընթացակարգային առանձնահատկություններով, իրավախախտման բնույթով և այն նպատակներով, որոնց իրականացմանն է ուղղված պետական հարկադրանքի կիրառումը:

2. Հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ վարչական պատասխանատվության միասնական նորմատիվ սահմանման բացակայությունը ՀՀ օրենսդրությունում կարող է հանգեցնել դրա բովանդակության և կիրառման վերաբերյալ տարբեր մեկնաբանությունների: Այդ հանգամանքը վկայում է վարչական պատասխանատվության հասկացության օրենսդրական հստակեցման անհրաժեշտության մասին՝ իրավական որոշակիության և միասնական իրավակիրառ պրակտիկայի ապահովման նպատակով:

3. Հոդվածում արտահայտված դատողությունների հիման վրա հիմնավորվում է վարչական պատասխանատվության այն հեղինակային սահմանումը, ըստ որի Վարչական պատասխանատվությունն իրավաբանական պատասխանատվության տեսակ է, որը կիրառվում է վարչական պատասխանատվությունը կիրառելու լիազորությամբ օժտված վարչական մարմնի կամ նրա պաշտոնատար անձի կողմից՝ զանցանք կատարած անձի նկատմամբ, որպես պետական հարկադրանքի միջոց և որպես արգելող իրավունքի նորմը խախտելու կամ որոշակի անգործությունը դրսևորելու համար իրավական հետևանքը, որի համար գործող օրենսդրությամբ սահմանված չէ պատասխանատ-

վության այլ միջոցի կիրառում:

4. Հոդվածում արտահայտված դատողությունների հիման վրա հիմնավորվում է նաև, որ վարչական իրավախախտման հետևանքը վարչական պատասխանատվությունն է: Հետևաբար յուրաքանչյուր վարչական իրավախախտում կատարած անձ, որը կարող է ենթարկվել վարչական պատասխանատվության, պարտավոր է գիտակցել, որ իր օբյեկտիվ իրականությունում դրսևորած կոնկրետ վարքագծի համար իր իրավունքները կարող

են սահմանափակվել կամ նրա նկատմամբ կարող է կիրառվել որոշակի պարտականություն՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ հակաիրավական վարքագիծն ինչ բնույթի հասարակական հարաբերություններ է խաթարել և արդյոք վնաս է պատճառել այլ անձանց, թե ոչ:

¹ Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. R (91) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Administrative Sanctions, adopted on 13 February 1991.

² Տե՛ս, Պետության և իրավունքի տեսություն: Ուսումնական ձեռնարկ Հեղ. Խում: Գիտ. Խմբ` Ա Ղամբարյան, Մ. Մուրադյան.- Երևան Լուսարաց հրատարակչություն, 2014, էջ 600:

³ Տե՛ս, Липинский Д. А. Проблемы юридической ответственности. СПб., 2003, էջ 173-174

⁴ Տե՛ս, Хачатуров Р. Л., Ягутин Р.Г. Юридическая ответственность. Тольятти. 1995, էջ 66-67:

⁵ Տե՛ս, Վ. Հովսեփյան «Իրավաբանական պատասխանատվություն հասկացությունը և դրա հատկանիշները» «Օրինականություն» ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես N. 121 Երևան 2021 թվական 46 էջ:

⁶ Տե՛ս, Hew Kee, Lee, Gladys, and Mak, Yuen Teen. “The Impact of Administrative Sanctions.” National University of Singapore, 2014թ. էջ 4 58:

⁷ Տե՛ս, Shergin A. P. Conceptual foundations of administrative-tort law // Scientific portal of the Ministry of Internal Affairs of Russia. 2008. No. էջ 18:

⁸ Տե՛ս, ՀՀ վարչական իրավունք ուսումնական ձեռնարկ, Գ. Դանիելյան, ԵՊՀ 2012թ. էջ 456:

⁹ Տե՛ս, Административная ответственность: Учебное пособие. – Оренбург: Оренбургский институт (филиал) Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА), 2018. – էջ 28:

¹⁰ Տե՛ս, Административная ответственность : учебно-методическое пособие / сост. Л. А. Гречина ; Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова- Ярославль : ЯрГУ, 2019. էջ 11:

¹¹ Տե՛ս, Khamanev N. Administrative Law of the Russian Federation M., 2015 էջ 128:

¹² Տե՛ս, Серков П. П. Административная ответственность: проблемы и пути совершенствования. М., 2010. էջ 63:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք՝ ընդունված 06.12.1985 թվականին:

2. Ա. Ղամբարյան, Մ. Մուրադյան, Պետության և իրավունքի տեսություն: Ուսումնական ձեռնարկ Հեղ. Խում: - Երևան Լուսարաց հրատարակչություն, 2014, 692 էջ:

3. Գ. Դանիելյան, ՀՀ վարչական իրավունք ուսումնական ձեռնարկ, ԵՊՀ 2012թ. 704 էջ:

4. Վ. Հովսեփյան, «Իրավաբանական պատասխանատվություն հասկացությունը և դրա հատկանիշները» «Օրինականություն» ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես N. 121 Երևան 2021 թվական 42-46 էջեր:

5. Липинский Д. А. Проблемы юридической ответственности. СПб., 2003, 387 էջ:

6. Хачатуров Р. Л., Ягутин Р.Г. Юридическая ответственность. Тольятти. 1995, 196 էջ:

7. Кутафина О.Е. Административная ответственность: Учебное пособие. – Оренбург: Оренбургский институт (филиал) Университета имени (МГЮА), 2018. – 134 էջ:

8. Гречина Л. А., Демидова П. Г. Административная ответственность: учебно-методическое пособие / сост. Яросл. гос. ун-т им.- Ярославль : ЯрГУ, 2019. 44 էջ

9. Hew Kee, Lee, Gladys, and Mak, Yuen Teen. “The Impact of Administrative Sanctions.” National University of Singapore, 2014թ. 58 էջ:

10. Shergin A. P. Conceptual foundations of administrative-tort law // Scientific portal of the Ministry of Internal Affairs of Russia. 2008. No.:

11. Khamanev N. Administrative Law of the Russian Federation M., 2015 553 էջ

12. Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. R (91) 1 of the Committee of Ministers to Member

States on Administrative Sanctions, adopted on 13 February 1991.

References

1. Varchakan iravakhakhtumneri veraberyal HH orensgrir, yndunvac 06.12.1985 t. (In Armenian)
2. Ghambaryan A., Muradyan M. Petutyun yev iravunki tesutyun: usumnakan dzerknark. Yerevan: Lusabats hratarakhutyun, 2014. 692 p. (In Armenian)
3. Danielyan G. HH vch'rakan iravunk: usumnakan dzerknark. Yerevan: Yerevani petakan hamalsaran, 2012. 704 p. (In Armenian)
4. Hovsepyan V. "Iravabanakan patasxanatutyun haskacutyuny yev dra hatkanishnery". Orinakanutyun. HH datakhazutyan gitagortsakan yev usumnametodakan handes, no. 121, Yerevan, 2021, pp. 42–46. (In Armenian)
5. Lipinskiy D. A. Problemy yuridicheskoy otvetstvennosti. Saint Petersburg, 2003, p. 387. (In Russian)
6. Khachaturov R. L., Yagutin R. G. Yuridicheskaya otvetstvennost'. Tolyatti, 1995, p. 196. (In Russian)
7. Kutafina O. E. Administrativnaya otvetstvennost': uchebnoye posobiye. Orenburg: Orenburgskiy institut (filial) Universiteta imeni O. E. Kutafina (MGYuA), 2018, p. 134. (In Russian)
8. Grechina L. A., Demidova P. G. Administrativnaya otvetstvennost': uchebno-metodicheskoye posobiye. Yaroslavl: YarGU, 2019, p. 11. (In Russian)
9. Hew Kee, Lee, Gladys, and Mak, Yuen Teen. "The Impact of Administrative Sanctions." National University of Singapore, 2014, p. 4.
10. Shergin A. P. Conceptual foundations of administrative-tort law. Scientific portal of the Ministry of Internal Affairs of Russia, 2008, p. 18.
11. Khamanev N. Administrativnoye pravo Rossiyskoy Federatsii. Moscow, 2015, p. 553. (In Russian)
12. Council of Europe, Committee of Ministers. Recommendation No. R (91) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Administrative Sanctions, adopted on 13 February 1991.

Завен Смбалян

кандидат юридических наук

РЕЗЮМЕ

Особенности концепции административной ответственности

В данной научной статье автор рассматривает понятие административной ответственности, её правовую природу, особенности и место в правовой системе как самостоятельного вида правовой ответственности. Проанализированы теоретические основы административной ответственности, её взаимосвязь с другими видами правовой ответственности, а также представлены научные подходы к сущности, целям, характеристикам и особенностям применения административной ответственности. Особое внимание уделено значению административной ответственности как средства государственного принуждения, её причинно-следственной связи с административным правонарушением и правовым основаниям её применения компетентными органами.

При этом подчёркивается, что административная ответственность является не только правовым следствием правонарушения, но и важным правовым инструментом обеспечения общественного порядка, законности и эффективности государственного управления. Статья обосновывает авторское определение административной ответственности, учитывая её междисциплинарный характер, нормативные основы, особенности применения и особое место в системе правовой ответственности.

Ключевые слова: административная ответственность, административное правонарушение, юридическая ответственность, государственное принуждение, административное наказание, проступок.

SUMMARY

Features of the concept of administrative responsibility

In this research article, the author examines the concept of administrative liability, its legal nature, characteristics, and place in the legal system as an independent type of legal liability. The theoretical foundations of administrative liability and its relationship with other types of legal liability are analyzed, and scholarly approaches to the essence, purposes, characteristics, and application of administrative liability are presented. Particular attention is paid to the importance of administrative liability as a means of state coercion, its causal relationship with an administrative offense, and the legal grounds for its application by competent authorities.

It is emphasized that administrative liability is not only a legal consequence of an offense but also an important legal instrument for ensuring public order, legality, and the effectiveness of public administration. The article substantiates the author's definition of administrative liability, taking into account its interdisciplinary nature, regulatory framework, application characteristics, and special place in the system of legal liability.

Key words: administrative liability, administrative offense, legal liability, state coercion, administrative punishment, misdemeanor.

Բնագիրը ներկայացվել է 13.05.2026թ.
Ընդունվել է տպագրության 14.07.26թ.